

NÁROD A NACIONALISMUS

Anderson, B. (2003) Pomyslná společenství. In Hroch, M. (ed.) Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů. Sociologické nakladatelství, Praha, str. 239-269.

I Anderson je toho názoru, že národ je jen „pomyslné společenství“. Podává velmi zjednodušenou definici národa, jejíž součásti vysvětluje. Všimá si toho, že marxistická (ale i jiná) hnutí se nakonec také stávají nacionalistickými. Především se zamýšlí nad tím, jakým procesem se z pevně zakořeněné náboženské společnosti, ovládané centrem, stává společnost dělící se na národy, na pomyslná společenství, ve kterých jsou náboženské představy téměř nahrazeny představami nacionalistickými. Detailně formuluje tyto změny.

Podle mého názoru se zde autor věnuje příliš mnoho dvěma příčinám vzniku národního cítění (náboženská společenství a dynastické mocnosti) a díky tomu nebere v potaz ani jiné možnosti vzniku jako je například masivní rozšíření tisku (to zmiňuje, ale jen jako okrajovou záležitost), novodobé informační technologie a zcela zapomíná na globalismus a zrychlení světa v 20. století, kterému se moc také nevěnuje. To je velká chyba, neboť si myslím, že hlavní éra rozvoje národního smýšlení nastala až ve 20. století, což se projevuje hlavně v dekolonizaci a v mnoha etnických (občanských) válkách a následnému vzniku mnoha nových států, což se v dosavadní historii nikdy před tím nestalo. Hlavní příčinu vidím v obrovském hospodářském růstu, rozvoji technologií, zrychlení mobility lidí, globalizaci a hlavně ve svobodném přístupu k informacím a projevu slova. Díky tomu si lidé uvědomují národní identitu a sounáležitost i s lidmi, které v životě neviděli, ale vědí, že jsou a smýšlejí podobně.

Andersonova definice národa jako pomyslných společenství se mi zdá výstižná, stejně jako jeho řazení nacionalismu do kategorie pojmů jako příbuzenství a náboženství, nacionalismus reprezentovaný národními státy se obdobně jako rodina či jednotlivá náboženská hnutí snaží vytvářet u lidí emocionální vazbu k národu a jeho příslušníkům.

Na článku mi ale vadilo, jak se autor upnul na rozbor změny vnímání času a prezentaci jednotlivých knižních ukázek, ocenila bych, kdyby se v textu více věnoval i prvním dvěma konceptům - náboženským společenstvím a dynastickým říším a podrobněji rozebral a zhodnotil důvody jejich úpadku a ztráty vlivu.

Často se ptáme proč vznikají různé revoluce, ohniska napětí a jiné druhy nešvarů v lidské společnosti. Často je to právě tím že malé národy nechtějí být pod vlivem národů větších a snaží se hlavně v poslední době často osamostatnit a vytvořit svůj vlastní nezávislý stát.

Ono definovat národ není vůbec jednoduché a definovat nějaké společné znaky je velmi obtížné, protože každý nacionalista je chápe trochu jinak. Jediné co lze vymezit je určité prostorové rozložení i když opět hranice ní ostrá a často se národy mísí. Někdo jako například historikové si myslí že utváření národů je věcí novou moderní, zatímco naopak nacionalisté vědí že je to jev odvěký. Nacionalismus taky od jiných „ismů“ nemá své hlavní filozofy které by udávali směr a rychlost. Jedna z definic by tedy mohla znít, že národ je seskupení komunity lidí s velmi podobnými ba identickými znaky.

Na rozdíl od minulého článku se autor zabývá pojetím národa jako čehosi spíše vymyšleného než skutečně existujícího – pomyslná společenství, sebeuvědomění atd. podle mého názoru je nejlepší nahlížet na národ jako na něco skutečně existujícího – společenství lidí obývajících stejné území, používajících stejný jazyk, hlásících se ke stejné minulosti, na

druhé straně je tu možnost představení si dalších možností společenství –např. náboženství (křesťané, muslimové – příslušníci mnoha jinak naprosto rozdílných národů) – příslušníci těchto skupin jsou si často navzájem podobnější než příslušníci stejného národa.

Johnson, N. C. (2002) The Renaissance of Nationalism. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) Geographies of Global Change. Remapping the World. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 130-142.

Národ není tak jasně vymezenou skupinou lidí, jako se obvykle uvádí v národních literaturách. Johnson na řadě příkladů ukazuje, že to co odlišuje národ od ostatních národů často stojí na slabých základech, jedná se o zavádějící nebo i smyšlené výklady útržků historie apod. Hovoří o novém nacionalismu, který se objevil na konci 20. stol. po rozpadu východního bloku. Desítky zemí hledaly svoji identitu, ať už tu ztracenou nebo tu, kterou nikdy neměly. Na jedné straně probíhá globalizace, stírají se rozdíly mezi obyvatelstvem různých zemí, na druhé straně se v rámci mnoha států často rozděluje obyvatelstvo na menší etnické skupiny. Jak uvádí Johnson, národ je však stále pouze „vymyšleným společenstvím“. Ať už má národ jakýkoliv původ a cokoliv je jeho společným znakem, svoji kulturu a tradice by si měl zachovávat, netřeba je však uměle vytvářet, vytvoří se ostatně samy. „Národy“ pravděpodobně směřují k tomu, že bude slábnout jejich praktická funkce jako organizovaného společenství, ale svoji pestrost by si měly zachovat, ta je vždy zajímavější než homogenita. Nikdy ale nacionální pocity nesmí překročit hranice zdravé hrlosti a stát se směšnými či dokonce nebezpečnými.

Tento článek je velmi zajímavý a hlavně mnohem lepší než ten předešlý a to ze tří důvodů: 1. Článek je stručný a výstižný, zabývá se větším spektrem důvodů vzniku národů než ten předešlý, pojímá to z více úhlů pohledu a zároveň je kratší. 2. Tento text je mnohem více přehlednější (dobře členěny jednotlivé principy) a vyváženější (autor nic neupřednostňuje a každé části dává podobný prostor). 3. V tomto článku jsou lépe a více použity příklady ze skutečnosti. Problém národních společenství je dnes velice aktuální a neměl by se podceňovat, neboť nacionální snahy jednotlivých skupin jsou ve světě k vidění téměř každý den.

V textu mě zaujalo časté uvádění konkrétních příkladů pro vysvětlení jednotlivých komponent nacionalismu a prezentace jejich dvojího možného vlivu na existenci národa - jako jeho podporu a upevnění a případně i jako zdroj možných neshod a konfliktů uvnitř národa či mezi národy. Důležité mi přišlo i zdůraznění, že národní identitu je třeba udržovat a neustále obnovovat (například pomocí školského systému), že neexistuje sama o sobě. Souhlasím i s názorem, že přes všechny vize o vymizení národnostního principu a rozvoji multikulturalismu je koncept národa v myslích lidí stále silně zakořeněn, i díky tomu, že všechny systémy (školství, národní symboly, ...) v rámci státu napomáhají jeho upevňování a reprodukci. Silná role národa podle mého názoru souvisí se základní potřebou lidí vymezovat skupiny my / oni a může být nahrazena jen jiným interpretačním schématem, umožňujícím takové dělení.

Článek byl zajímavý a obohacující tím, že nešlo o suchou teorii a všechno bylo protkáno spoustou příkladů jak kde se co stalo. Tím se také stává článek čtivý protože čtenář se nemusí soustředit jen na směs odborných a vědeckých statí ale je hezky proložen vyprávěním toho co se kde stalo. Zajímavé jak na konci článku je uvedeno postavení žen při zakládání národů a popis stereotypů, které se s tímto procesem vytváří.

Podle mého názoru je daná problematika velmi zajímavá. V současném světě je drtivá většina států postavena na národnostním principu. Většinou se jedná o národní státy (např. Německou, Polsko) ve kterých je podíl národnostních menšin malý – některé státy jsou obývány více národy (např. Kanada, Spojené Království) a zajímavá je situace ve Spojených státech, kde potomci mnoha národů vytvořily nový „nadnárod“ - Američané. Některé národy svůj vlastní stát nemají (např. Romové, Palestinci). Zajímavá je zde pozice židů, kteří mají stát Izrael (vzniklý až po druhé světové válce), ale velká většina jich žije mimo tento stát – USA, Rusko atd.

Otázky:

- *Proč jsou největšími nacionalisty „národy“, které trvají nejkratší dobu?*
- *Je pravděpodobné, že v budoucnu vznikne evropanství jako pocit národní identity?*
- *Brání Japoncům nacionalismus otevřeně přiznat zla napáchaná za válek ve 20. stol.?*
- *Co v současnosti hraje největší roli při posilování národního vědomí lidí?*
- *Jaká je šance, aby se národnostní menšiny dokázaly prosadit (své požadavky) jinak než násilím?*
- *Co je hnacím motorem pro vytváření stále nových (dalších) národů? Kde je hranice, kdy se jeden národ „nerozpadá“ už na menší jednotky (národnosti)?*
- *Může někdy dojít v budoucnu k úplnému sloučení národů k tzv. kosmopolitismu?*
- *Jaké důvody vedou k probuzení národního citění?*
- *Jste raději pro prosazování jednotlivých národů nebo pro jejich slučování?*
- *Má multikulturalismus nebo jiné obdobné univerzalistické pojetí společnosti bez vymezování skupin my a oni skutečně šanci nahradit v myslích lidí národní identitu?*
- *Mohla by být národní identita nahrazena identifikací lidí na základě příslušnosti k určité společenské skupině (tím, že si lidé uvědomí, že mají více společného s příslušníky například střední třídy v různých zemích než s příslušníky různých vrstev společnosti v rámci vlastního národa)?*
- *Existoval v době formování národů i jiný alternativní životaschopný koncept, který mohl soupeřit s nacionalismem?*
- *Bude nacionalismus představovat nějakou hrozbu do budoucna? V rozvoji lidstva, ekonomickém rozvoji. Nebo bude přínosem?*
- *Jaké uskupení lidí se dá považovat za první národ v historii lidstva?*
- *Jaká je budoucnost moderního nacionalismu v dnešní EU?*
- *Lze dávat do srovnání úpadek náboženského systému nacionalismu vlivem osvícenských myšlenek s dnešním vlivem moderních technologií?*
- *Jak velký vliv má společný jazyk na utváření myšlenky jednoho národa?*
- *Budou národy i za 200 let?*
- *Kdy vznikl první národ?*
- *Má vůbec smysl snaha o definici národa apod? Jakou z toho budeme mít výhodu? Není spíše základem vzniku společná historie? Nacionalismus jako skrytá zbraň pro jinak neprosaditelné chování?*